

Opponensi vélemény

Vincze János: A makroökonómia és a gyakorlat
című akadémiai doktori értekezéséről

1. Témaválasztás, szerkezeti felépítés

A dolgozat témaválasztása igen sajátos, a szerző saját szándéka szerint egy kézikönyv, amely a makromodellezőknek szól. Ennek szellemében célozza meg a klasszikus hármas egység szerinti tagolást: (i) elmélet, (ii) matematikai modell, (iii) empirikus igazolás. Ezt az igényt azonban nem igen sikerült érvényre juttatni a dolgozat egésze során.

A tartalomjegyzék tanúsága szerint a dolgozat öt részből áll (I. A makroökonómiáról általában, II. Mikroalapok, III. Piacok, IV. Makromodellek és makroelmélet, V. Eklektikus makroökonómia). Lényegében azonban csak két részre különül el a disszertáció: a szerző besorolása szerinti első három rész egy szerves egységként kezelhető, amely egy *advanced mainstream* makroökonómia tananyagának feleltethető meg, a negyedik és ötödik rész pedig egy vegyes felvágott, amely illusztratív jelleggel a gyakorlati alkalmazás lehetőségeit próbálja meg felvillantani. A nyilvánvaló kapcsolódások és a gyakori visszautalások ellenére sem érzi sokszor úgy az olvasó, hogy a két rész valóban összetartozik, sokkal inkább azt, hogy a szerző próbálta a terjedelmet bővíteni és ezért a "raktáron lévő" anyagokból még hozzácsapott néhány fejezetnyit a tankönyvéhez.

A témák többsége és az érintett fejezetek (1-11. fejezetek) alapján tehát úgy tűnik, hogy alapvetően egy tankönyv-jellegű disszertációról van szó. Ebből az aspektusból tekintve a dolgozatot azonban az állapítható meg, hogy nem elég didaktikus, még akkor sem, ha doktori iskolás diákokat képzelünk az olvasók helyébe. Több esetben is érzékelhető, hogy az egyes témák kidolgozása igen vázlatos, nagyvonalú, a matematikai levezetések során kapott összefüggések magyarázata gyakran elmarad. Valójában csak az tudja igazából megérteni az egészet, aki ismeri az eredeti műveket (Blanchard-Fischer, Ljungquist-Sargent, Obstfeld-Rogoff, Stokey-Lucas, Walsh, Woodford, stb.), ahol sokkal részletesebben és olvasó-barátabb módon vannak leírva ezek az elméletek.

A másik impresszió Vincze János disszertációjának olvasása közben az, hogy tulajdonképpen egy olvasmánynaplót lapozgatunk, amelyet a szerző az elmúlt húsz esztendő főirányú makroökonómiájának tanulmányozása során készített saját maga számára. Itt el kell ismerni, hogy *a legfontosabb mainstream művek szinte hiánytalanul szerepelnek ebben az olvasmánynaplóban*. A nem mainstream olvasók bizonyára hiányolják, hogy Keynes és követői (nem az újkeynesiánusok, akiknek sok közülük nincs a keynesizmushoz) szinte említésre sem kerülnek az áttekintésekben. S ugyancsak méltatlanul kevés szó esik a dolgozatban az ökonometriai modellezésről, a makroökonometria főbb eredményeiről, amelyek jelentősen befolyásolták a makroökonómia fejlődését.

Cserébe viszont fejezetenként kapunk egy rövid kritikai elemzést a tárgyalt főirányzatú elméletekről. Ezek a kritikák két irányúak: egyfelől a szerző megkísérli a valóság tényeivel ütköztetni az elméletekből származó következtetéseket, másfelől pedig a viselkedési gazdaságtan közelítésmódjával szembesíti a mainstream elméletet. Mindkét kritikai irány helyénvaló és célirányos, *a szerző így komoly adalékokkal gazdagította ismereteinket*. Az pedig külön kiemelandó, hogy egy olyan kutató, aki igen mélyen beleásta magát a mainstream elméletekbe, mondhatjuk erősen elköteleződött abba az irányba, mégis képes ettől eltávolodni és kívülről szemlélve bírálni azokat a modelleket, amelyeket oly gyakran és előszeretettel használ.

2. Tartalmi kérdések

A második fejezetben Vincze János a makroökonómia tárgyával és történetével foglalkozik. A kifejtéséből kitűnik, hogy a makroökonómiai vizsgálatok egzaktsága szempontjából kiemelkedő fontosságúnak tekinti az aggregálás problémáját. Meggyőződése szerint nem lehetséges megfelelő, torzításmentes aggregálást megvalósítani, illetve az aggregált adatok sohasem képesek jól reflektálni az egyes részproblémákra. Mindezzel alapvetően egyet is lehet érteni, de azzal már kevésbé, hogy ebből a megfontolásból gyakorlatilag "ejti" az egész keynesi makroökonómiát és csak az újklasszikus makroökonómiát tekinti használatra alkalmasnak, illetve vizsgálatra érdemesnek.

Nagyon jellemző és meghatározó jelentőségű az egész dolgozatra, hogy a szerző a walrasi általános egyensúlyelméletet tekinti a mai makroökonómia őskének, mivel ez egy "mikroökonómiai alapozású, a gazdaság egészére koncentráló modell" (11. oldal). Mintha az újklasszikus makroökonómián túl nem is lenne más releváns irányzat jelen a mai közgazdaságtanban (éppen maga V.J. is említi és ismerteti ezek közül kettőt: a viselkedési gazdaságtant és az ágens alapú modellezést). Ugyanakkor viszont nem igen vesz tudomást a kiinduló Arrow-Debreu általános egyensúlyi modell alapproblémáiról, az igen korlátozó alapfeltevésekről és az egyensúly bizonyítások defektusairól (lásd erről bővebben Sonnenschein [1972] - Mantel [1974] - Debreu [1974] tanumányait).

További gondok merülnek fel az aggregálás kérdésének újklasszikus megoldásával szemben, amely a reprezentatív gazdasági szereplő (Geweke [1985], Kirman [1992], Hartley [1997]) és a makroökonómia mikromegalapozás (Janssen [1993], Rotemberg [1987], Weintraub [1977]) jól ismert problémáihoz vezet el. Ezekről a nehézségekről azonban még csak említés sem történik a 2. fejezetben. Álljon itt annak a Solownak a sommás megállapítása ezekről a problémákról, aki még a legnagyobb jóindulattal sem tekinthető keynesiánus közgazdásznak:

„Ők [az újklasszikusok – MT] azt a makroökonómiát akarják létrehozni, amely egy olyan modellből származik, amelyben az egyetlen, halhatatlan fogyasztó-munkavállaló-tulajdonos maximalizálja a tökéletesen viselkedő hasznossági függvényét végtelen időhorizontra tökéletes előrejelzés, vagy racionális várakozások mellett, olyan intézményi és technológia környezetben, amely az általános árelfogadást favorizálja.” (Solow [2008] 243. old.)

A szerző a közgazdasági elmélettörténet egyértelműen pozitív eredményének tekinti, hogy az Arrow-Debreu modell speciális változatát alkalmassá tették cikluselemzésre. Tulajdonképpen a Ramsey-Solow növekedési modell átalakításáról van szó, amelyből megszületett az újklasszikus makroökonómia egyik alapmodellje a reál üzleti ciklus (RBC) modell. Ez a modell azonban szinte definíció-szerűen zárja ki a gazdaságpolitikai vizsgálatokat, mert a rugalmas árak és bérek, a racionális várakozások, valamint a ricardoi

háztartások feltételezése az állami beavatkozások hatásait automatikusan eliminálják. Ez a sajátosság majd a későbbiekben, a 12. fejezetben újra előkerül, és alapvetően befolyásolja a gazdaságpolitika hatásosságáról való elmélkedést.

Vincze János ugyancsak nem lát semmi problémát az új neoklasszikus szintézis létrejöttében, sőt ellenkezőleg, megítélése szerint az újkeynesi elmélet a merev, ragadós árakkal sokkal realisztikusabbá tette a mainstream konszenzus modellt. Holott ez a szintézis tulajdonképpen újabb ellentmondásokat hozott elő, a rövidtáv és a hosszútáv, a mennyiségi és áralkalmazkodás, a keresleti és a kínálati oldal mesterséges szétválasztásával (Colander [2006], Leijonhufvud [2009]).

Ugyanakkor viszont el kell ismerni, hogy V. J. *igen kritikusan értékelte a racionalitás és a racionális várakozások feltételezést. Hatásosan érvelt azok elméleti és gyakorlati megalapozatlansága, és irreális volta ellen. Jogosan állította ezekkel szembe a viselkedési gazdaságtan és az ágens alapú numerikus közgazdaságtant.* Viszont ezen kemény kritika után a következő fejezetekben mégis azokat a modelleket elemzi, amelyek ilyen abszurd feltételezéseken alapulnak.

A harmadiktól a tizenegyedik fejezetig bezárólag a dolgozat az újklasszikus makroökonómia mikroalapozásának bemutatásával foglalkozik. Fejezetenként sorra veszi a gazdasági szereplők viselkedését és az egyes piacokat, és szikár rendben (bevezetés, elmélet, empiria hármasságában) tárgyalja őket. A modellezés és elemzés középponti, kulcseleme a gazdasági szereplők optimális tervének meghatározása végtelen időhorizontra. Technikailag ennek kivitelezése a dinamikus programozás segítségével történik. A módszertani szempontból igen igényes és matematikailag bonyolult tárgyalásmód igencsak próbára teszi az olvasó türelmét, különösen azért is, mert a szerző (ígérete ellenére) nem mindig adja meg a matematika formulák verbális, közgazdasági értelmezését.

A fejezetekben sok-sok modellvariánst ismerhetünk meg, a felmerülő részletkérdések és problémák kezelésére. A szerző *imponáló biztonsággal kezeli a bonyolult módszertani bázist és kivételes jártasságot árul el a vonatkozó irodalomban.* Ugyanakkor pedig az empiria-részekben rendre ütközteti a kapott eredményeket a valósággal és készségesen elismeri, hogy az általa használt modellek igen sok esetben olyan eredményeket adnak, amelyek még köszönő viszonyban sincsenek az empirikus tényekkel. (Ami persze nem meglepő az irreális kiinduló feltételek ismeretében.)

Kissé abszurd az a tárgyalásmód, mely szerint a 8. fejezetben már szó van a tőkepiacokról, a hitelcsatornáról, a buborékokról és a bankcsődökről, miközben a pénz bevezetésére csak a 9. fejezetben kerül sor. Mindez persze a neoklasszikus-újklasszikus szemléletmódnak a következménye, amelyben csak az árányok számítanak, az árszínvonal nem, és amelyben könnyen elképzelhető fejlett munkamegosztás és piacgazdaság akár barter-alapon is.

A tizenegyedik, technikai jellegű fejezetet fölöslegesnek érzem (ellentétben a hatodik, ugyancsak technikai jellegű fejezettel, amely nagyon is fontos), mert nem tartalmaz olyan háttérismertetet, amely nélkülözhetetlen lenne az előzőek megértéséhez.

A disszertáció legproblémásabb fejezetének, a gazdaságpolitikával foglalkozó a tizenkettediket tartom. A gazdaságpolitika, s még a makrogazdaságpolitika is jóval tágabb, mint ami itt ebben a fejezetben említésre kerül. Például, szó sem esik a politikai üzleti ciklusokról, vagy az adók, illetve a kormányzati kiadások makro-hatásairól. Nyilván mindez

az újklasszikus megalapozás következménye. Esetenként V.J. próbál elszakadni ettől, például (nagyon helyesen) kétségbe vonja a ricardói háztartások kizárólagosságát, sajnos azonban ezt nem viszi tovább, hogy ennek alapján újraértékelje a fiskális politika hatásosságára vonatkozó mainstream megállapításokat. A monetáris politika, s ezen belül az inflációs célkövetési politika is kurtán-furcsán kerül elintézésre ebben a fejezetben. Ez azonban nem különösebben nagy baj, mert a későbbiekben, a 15. fejezet ezzel a kérdéskörrel elég részletesen foglalkozik.

Nem teljesen világos számomra, hogy a szerzőnek mi volt a célja a 13. fejezettel. Mert annak belátása és beláttatása, hogy a gyakorlatban alkalmazott makromodellek nem követik szolgai módon a főirányú doktrínát, hanem praktikus megfontolások alapján kellően eklektikusak, nem különösen új és bizonyításra szoruló felismerés. Ennek megértéséhez és elfogadásához nincs szükség a különböző országok jegybankjainak inflációs jelentéseit hosszasan citálni.

A Pénzügyminisztérium és a Közgazdaságtudományi Intézet által közösen kifejlesztett makromodell - amelynek egyik alkotója V.J. -, bemutatására a 14. fejezetben került sor. A modell és az eredmények itt található rövid ismertetése nyilván nem ad elégséges alapot az értékelésre, különösen nem a szerző hozzájárulásának felbecsülésére. Mindazonáltal a modellismertetésből elég egyértelműen kiviláglik, hogy csak igen nagy megszorításokkal lehet a 2-11. fejezetekben ismertetett elméleti összefüggések alkalmazásának tekinteni. Hiszen ez a modell nem tartalmaz hosszú távú egyensúlyi pályát, nincsenek benne racionális várakozások, a fogyasztás, a beruházás, a termelés, a munkapiac a főirányú elmélettől jelentősen eltérő módon van modellezve. A kapott eredmények is markáns különbségeket jeleznek a mainstream tanításokhoz képest, például hogy a "keresletet serkentő intézkedéseknek pozitív hatása van a termelésre, a fogyasztásra és a költségvetési egyenlegre is" (139. old.). A szerző ezt ugyan komoly gazdaságpolitikai ellentmondásnak tekinti, holott lehet, hogy csak a praktikus, józan ész diadala az elméleti doktrína felett.

A 15. fejezet egy kiváló elemzést tartalmaz az inflációs célkövetési politika problémáiról kis, nyitott országok vonatkozásában. Az elemzés kerek egész, érezhető, hogy egy publikált tanulmányon alapul. Végső konklúziójával messze egyet lehet érteni, nevezetesen, hogy kis nyitott ország tekintetében a jegybanki alapkamatra, mint szabályozó eszközre alapozott monetáris politika, csak korlátozott hatású lehet, mert a kamatláb nem képes azt a szerepet betölteni, amit a főirányú elmélet neki tulajdonított. *A kialakított vizsgálati modellt és a kapott eredményeket jelentős, eredeti hozzájárulásnak lehet tekinteni.*

A 16. fejezetben egy ígéretes, jó próbálkozást láthatunk az ágens alapú modellezés eszköztárának felhasználásával. Ez az irányzat megpróbálja oldani a reprezentatív gazdasági szereplő újklasszikus feltételezést, hiszen több, heterogén szereplőt is tud kezelni. Ugyanakkor pedig a racionalitásra vonatkozó feltételtől is meg lehet szabadulni, mert a gazdasági szereplők viselkedési szabályait itt viszonylag korlátozás mentesen lehet beállítani. Az ingatlanpiacra való alkalmazás úgy tűnik inkább csak a szereplők heterogenitására koncentrált és nem a racionalitási feltétel feloldására. Hiányérzet marad az olvasóban a modell ismertetésének elolvasása után, hogy hol maradt a szimulációs elemzés, a konkrét számítógépes futtatások eredményeinek a kiértékelése.

3. Formai kérdések

A disszertáció a formai követelményeknek jól megfelel. Kinézete tetszetős, nyomdakész, a matematikai formulák igen esztétikusak, köszönhetően a LATEX-es design-nak. Ugyanakkor viszont igencsak látszik, hogy a helyesírás-ellenőrzés hiányzott a szerkesztő programból, mert sok helyesírási hiba maradt a dolgozatban, különösen az egybe- és különírások tekintetében.

A matematikai képletek számozása nem történt meg következetesen, ezért nehézzé teszi a külső hivatkozást rájuk. Néhány helyen maradtak értelemzavaró hibák a szövegben és/vagy a képletekben is pl. 28-29., 67., 71., 80., 132. oldalak.

Az irodalmi hivatkozások korrektek, de előfordul olyan eset is, amikor a hivatkozott irodalom nem szerepel az irodalomjegyzékben (pl. Mecal-North [200]). A fordított esetre nem találtam példát.

Összességében Vincze János akadémiai doktori értekezésének főbb eredményei a következőképpen foglalhatók össze:

1. A mainstream makroökonómia átfogó, alapos és igen szakszerű összefoglalását adta, egy módszertanilag egységes keretben. Ez a szigorú és egységes tárgyalásmód a jelölt önálló tudományos eredményének tekinthető.
2. A dolgozat szisztematikusan ütköztette az fő irányú elméletet az alternatív (nem mainstream) irányzatok eredményeivel és az empirikus tényekkel, ami igen merész és újszerű vállalkozásnak értékelhető.
3. Mindezek mellett kitekintést nyújtott a disszertáció a gyakorlati alkalmazás lehetőségei felé is, bemutatva olyan makromodelleket (köztük egy részben saját fejlesztésűt is), amelyek előrejelzésre és gazdaságpolitikai elemzésre is alkalmasak lehetnek.
4. Jelentős hozzájárulásnak tekinthető a kis nyitott gazdaságokra vonatkozó inflációs célkövetési politika kamatmechanizmusának kritikai vizsgálata. A szerző itt meggyőzően bizonyítja, hogy a kamatláb ezekben a gazdaságokban messze nem tölti be azt a szerepét, amelyet az uralkodó elmélet neki tulajdonított.

Mindezen érdemek alapján elfogadásra javaslom Vincze János disszertációját és ugyancsak javaslom a Tudományos Minősítő Bizottságnak, hogy ítélje oda számára az MTA doktora címet.

Pécs, 2012. július 4.

Dr. Mellár Tamás
az MTA doktora

A hivatkozott irodalmak

- Colander, David (ed.): Post Walrasian Macroeconomics (Beyond the Dynamic Stochastic General Equilibrium Model), Cambridge University Press, 2006.
- Debreu, G.: Excess demand Function, Journal of Mathematical Economics, Vol. 1, 1974. 15-21. old.
- Geweke, John: Macroeconometric Modeling and the Theory of Retrospective Agent, American Economic Review, Vol. 75. No. 2 (May 1985) 206-210. old.
- Hartley, J: The Representative Agent in Macroeconomics, London: Routledge, 1977.
- Janssen, M.: Microfoundations: A Critical Inquiry, London: Routledge, 1993.
- Kirman, Alan P.: What Does the Representative Individual Represent? The Journal of Economic Perspectives, Vol. 6. No. 2 (Spring, 1992) 117-136. old.
- Leijonhufvud, Axel: Out of Corridor: Keynes and the Crisis, Cambridge Journal of Economics, Vol. 33. 2009. 741-757. old.
- Mantel, R.: On the characterization of aggregate excess demand, Journal of Economic Theory, Vol. 7. 1974. 348-353. old.
- Rotemberg, Julio J.: The New Keynesian Microfoundations, NBER Macroeconomic Annual, Vol. 2., 1987. 69-104. old.
- Solow, Robert: The State of Macroeconomics, The Journal of Economic Perspectives, Vol. 22. No. 1 (Winter, 2008) 243-246. old.
- Sonnenschein, Hugo: Market Excess Demand Functions, Econometrica, Vol. 40. No. 3. 1972. 549-563. old.
- Weintraub, Roy E.: The Microfoundations of Macroeconomics: A Critical Survey, Journal of Economic Literature, Vol. 15. No. 1 (March 1977) 1-23. old.